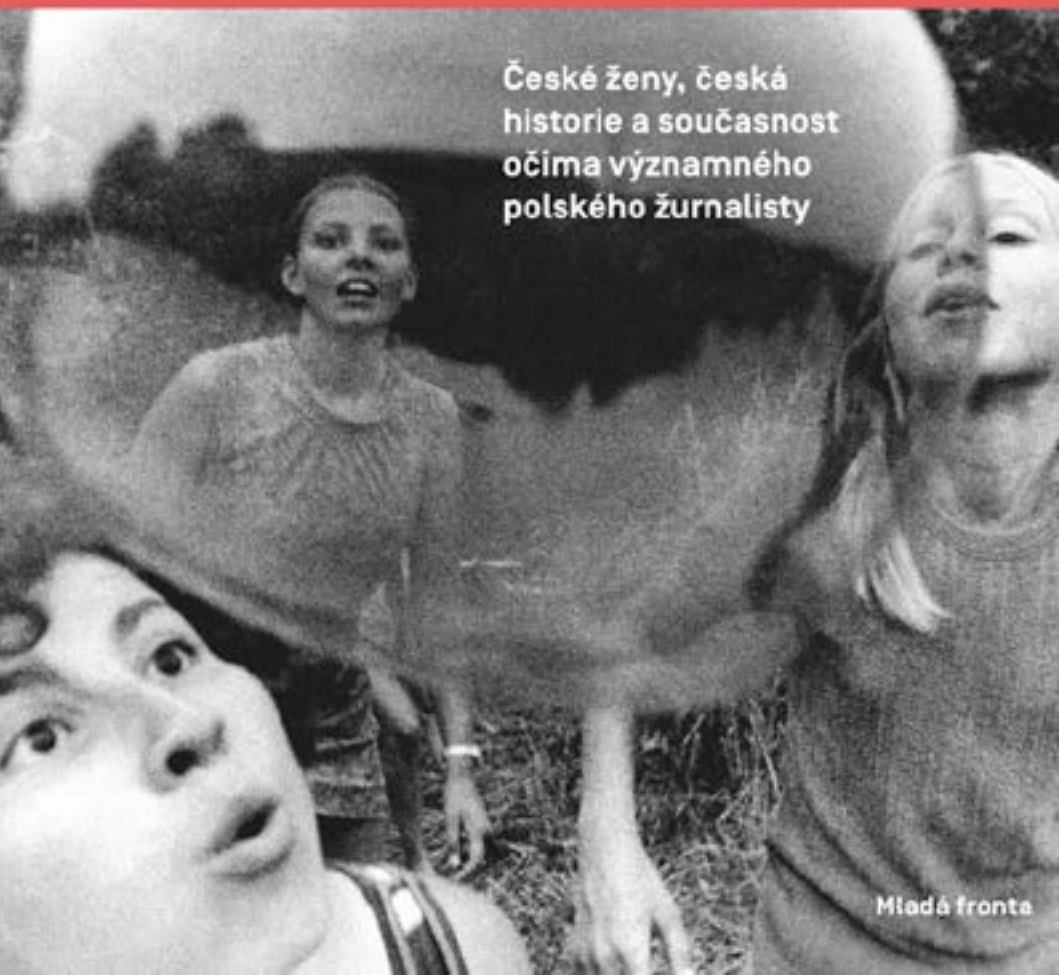

Mariusz Surosz

Ach, ty Češky!

České ženy, česká
historie a současnost
očíma významného
polského žurnalisty

Mladá fronta

Ach, ty Češky!

Mariusz Surosz

Mladá fronta

Mariusz Surosz

Ach, ty Češky!

Mladá fronta

Památce Václava Buriana (1959–2014)

Tuto knihu věnuji Václavu Burianovi.

Vašek už není mezi námi.

Měl jsem to štěstí ho poznat. Jeho byt byl mou univerzitou, on mým profesorem. Ostatně nejen mým. Vašek říkával, že se cítí ne-svůj, když se mu po ránu v koupelně nemotá nějaký Polák. Že čím víc Poláků přijede, tím lépe. A tak jsme ho navštěvovali houfně. A učili jsme se od něj.

Poprvé jsme se setkali v pozdním létě roku 2001. Chtěl jsem s ním udělat rozhovor. V kruzích polských bohemistů nebo českých polonistů to byla skutečná osobnost! Znalec polské i české literatury, překladatel Czesława Miłosze, Karola Wojtyły, Andrzeje Stasiuka, Ryszarda Krynického a mnoha a mnoha dalších. Novinář a redaktor *Listů*. Ale především moudrý, přátelský člověk. S Václavem jsem tehdy strávil den a půl. Ukázal mi Olomouc, na kterou byl tak hrdý. Vzal mě na pivo do legendární hospody U Musea, které tak nikdo neříká, protože pro všechny je to Ponorka. Druhý den pozdě odpoledne jsme začali s rozhovorem. Ptal jsem se, jak se začal zajímat o Polsko, na popularitu polské kultury v Česku, na stereotypy. Nakonec jsem mu položil tu – jak se mi tehdy zdálo – nejdůležitější otázku: prozradí mi jakožto člověk, který se už čtvrt století zabývá polskou kulturou a skvěle Poláky zná, čím se doopravdy liší Poláci a Češi?

Odpověď:

„O rozdílech mezi Poláky a Čechy by se mi snáze mluvilo právě před pětadvaceti lety. Protože když někoho znáš povrchně, můžeš

jednoznačně říct, že je velkorysý nebo lakomý, uzavřený nebo otevřený. Ale mluvit o blízkých lidech, které velmi dobře znáš, je mnohem těžší. Můžeš říct, že je miluješ, ale říct, jací jsou – to už je velká potíž.“

Tehdy mě jeho odpověď zklamala.

Ale Václav Burian přesně věděl, co říká. A měl pravdu. S každým rokem, co se zabývám Českem, si uvědomuji, že je pro mě čím dál těžší na ty zdánlivě jednoduché otázky odpovídat.

Kniha *Ach, ty Češky!* navazuje na knihu *Pepíci. Dramatické století Čechů polským očima* vydanou v roce 2010 (česky 2011). Určitým způsobem ji doplňuje. Výchozím bodem každé kapitoly je žena, jejíž osud mě fascinuje. Ale ve skutečnosti je to osm črt o dějinách našich jižních pobratimů.

Výjimečnému básníkovi Jaroslavu Seifertovi se připisuje efektní maxima: „Ženy jsou běloučkový cukr v tom hořkém kafi života.“ Nejsem básník, nedokážu tak mistrně formulovat myšlenky. Ale ani bych nechtěl, realie jsou pro mě totiž cennější než originální bonmoty.

Ty, kteří smýšlejí podobně jako já a nespokojí se s pozlátkem zdánlivě moudrých postřehů, upozorňuji na jiná slova. Napsal je v roce 1990 vynikající spisovatel Ludvík Vaculík:

„U nás každý katolík je nevědomky trošku i husita a naopak, každý realista trošku romantik a opačně. Každý z nás je trochu Němec a trochu Slovák. Všichni my noví demokraté a liberálové budeme i nadále trošku socialisty. Naše těsto je promíšeno všemi euforiemi a depresiemi.“¹

O českých „euforiích a depresích“ toho Poláci mnoho nevědí. Čtenáři *Pepíků* mi mnohokrát opakovali, že je komplexnost českých dějin překvapila. Ani *Pepíci*, ani *Ach, ty Češky!* nepopisují všechny přísady těsta, o němž píše Vaculík. Protože to nejde. Těch českých „euforií a depresí“ je příliš mnoho. Taková kniha prostě nikdy nevznikne.

Adina

„Jednou se mi zdál hrozný sen. Stála jsem na jevišti vinohradského divadla a hrála jsem jednu ze svých oblíbených rolí. Všechno šlo hladce, obecenstvo se smálo, aplaudovalo, udělala jsem maličkou pauzu, a když jsem se chystala pokračovat, najednou jsem cítila, že mě někdo sleduje, jako by mě chtěl zhypnotizovat. Pohlédla jsem do první řady a tam seděl muž, který mě sledoval ohromnými očima, jež se stále zvětšovaly. Došla jsem až na rampu, abych si ho dobře prohlédla, a ke své hrůze jsem zjistila, že to je ohromná krysa oblečená do smokingu. Chtěla jsem se obrátit a utéct z jeviště, ale nemohla jsem se hnout. Chtěla jsem křičet o pomoc, ale ztratila jsem hlas, a najednou divadlo zelo prázdnotou a v hledišti jenom on a já věděla, že se na mě co nejdříve vrhne a zabije mne...“²

Noční můra ji probudila. Srdce jí tlouklo jako šílené, cítila, že jí po celém těle vyrazil studený pot. Posadila se na prýčně. Snažila se poznat místnost, v níž se nacházela. Nakonec si uvědomila, že je to věžeňská cela, a na chvíli se uklidnila. Rozhlédla se. Přestože

bylo šero, zpozorovala, že z kouta na ni upřeně zírají dvě zorničky. Byla to neobyčejně velká krysa, jedna z obyvatelk pankrácké věznice v Praze. Zpanikařila. Vrhla se na dveře, začala do nich bušit pěstmi a volat o pomoc. Postupně ochabla. Nakonec ztratila vědomí.

Probudila se ve vězeňské nemocnici.

Ale mělo to být jinak.

Jan Mandel, inspektor c. k. státních drah z Jungbunzlau (které se zanedlouho mělo přejmenovat na Mladou Boleslav), snil, že bude mít dceru. S každým dalším narozeným synem prožíval zklamání. Dokonce uprosil místního faráře, s nímž obvykle hrával po nedělní mši mariáš, aby se modlil za narození holčičky. Farář mu to slíbil. A 28. ledna 1910 byl vytrvalý inspektor v sedmém nebi. Konečně měl dceru! Jeho vytoužená, vysněná holčička měla být výjimečná, našel pro ni tedy také originální jméno a sám ji tak důsledně oslovoval: Adina. Jméno objevil v opeře Gaetana Donizettiho *Elixír lásky*.

Otec dceru rozmazloval. Syny držel zkrátka, ale ona směla všechno. Když si s pláčem stěžovala na některého z bratrů, otec nečekal na synovo vysvětlení a hned bral do ruky opasek. Podléhal Adinčiným rozmarům. Věnoval jí každou volnou chvíli. Plánoval budoucnost. Nejlepší školy a později studium hudby na konzervatoři ve Švýcarsku, které sám absolvovat nemohl.

Moudrost však Adina nezískala ve školách. Učil ji sám vrtkavý život. První lekce přišla, když jí ještě nebylo osm let. Její svět, svět malé, rozmazlené koketky, která se na své vrstevníky dívala svrchu, se zhroutil. Milovaný tatínek onemocněl a nečekaně zemřel. Na pohřbu neuronila jedinou slzu. Jako dospělá napsala, že se styděla při pohledu na matku vrhající se za rakví. Po návratu domů šla do otcovy pracovny, posadila se ke klavíru a zahrála Chopinovo nokturno, které měl tak rád. Matka jí vynadala, že se nesmí bavit hraním, když drží smutek.

Po otci jim zůstal dům a nevysoká penze. „Válka skončila, ale bída byla čím dál větší. Žili jsme většinou z toho, co nám vyrostlo na zahradě, anebo co jsme vykrmili v kurníku, v chlívků... Ale hlavně jsme kradli. [...] Od souseda nás dělila vysoká zeď, ale byli jsme akrobati a žádná výška nás neodstrašila. Ty noční výpravy organizovala maminka... Pan Klement, soused, býval kdysi tatínkův přítel, takže zpočátku nad tím zamhouřil oko. Ale všechno má své meze, takže když se jeho úroda ztenčila na pár shnilých jablek a jeho karfióly, kedlubny, jahody a broskve skončily v našich žaludcích místo na jeho mahagonovém jídelním stole, ztratil trpělivost, obehnal všechny zdi ostnatým drátem a pořídil si nočního hlídače,“ vzpomínala na roky po první světové válce Adina Mandlová.³

Dospívající dívka si povšimla, že uživit čtyři děti není lehké. Když si matka nevěděla rady, využívala jako prostředek k zajištění „aprovizace“ rodiny své tělesné půvaby. „Měli jsme najednou spoustu ‚strejčků‘: mlynáře, k němuž hoši chodili tajně v noci se starým kočárkem pro pytle mouky, řezníka, který dodával maso a buřty jednou za týden osobně, velkostatkáře, jenž nám mimo jiné daroval tři malá prasátka, která jsme krmili pomejemi z nemocnice, kde jiný ‚strejček‘ byl doktorem.“⁴

To se jí vrylo do paměti.

„Sletschinka, z fas nykty nebude cheretschka,“ prorokoval vztekle lámanou češtinou režisér nespokojený s Adininým výkonem.

Měla říct jednu větu: „Z lásky bolejí vlásy.“ Opakovala ji, ale režisér stále nebyl spokojený. Po další jedovaté poznámce to nevydržela.

„Kouknou, pane režisére, než voni udělaj jinej film, já budu hvězda!“ odsekla.

Film byl skutečně propadák a režisér Josef Medeotti-Boháč měl obrovské potíže najít práci. Ona však měla debut za sebou.

K filmu se dostala proto, že herečka Jarmila Kronbauerová, která trávila prázdniny v Mladé Boleslavi, neměla s kým hrát tenis.

„Vy byste měla být v Praze a zkusit štěstí u filmu. Jsem si jistá, že jste velmi fotogenická,“ řekla Adině po zápase. Adina poslala svoje fotografie příteli Jarmily Kronbauerové, filmovému producentovi. Obsadil ji do filmu *Děvčátko, neříkej ne!*⁵

V Praze právě dokončovali výstavbu velkých filmových studií na Barrandově, tehdy nejmodernějších v Evropě. S nápadem postavit filmové ateliéry přišel Miloš Havel, strýc budoucího prezidenta Václava Havla. Adina Mandlová se ocitla v Praze, právě když začínal velký *boom* filmové výroby.

V pamětech napsala, že filmovou společnost zaujala mladinká herečka, která místo aby sklopila uši, režisérovi vzpurně odsekla. A tato událost měla být předehrou její kariéry. Její přítel však tvrdí, že dvacetiletá modelka (zpočátku si Adina na život v Praze vydělávala prací v exkluzivním módním salonu) si vybrala jinou cestu. Rozhodla se svést největší hereckou hvězdu tehdejší československé kinematografie – Huga Haase.

Počíhala si na něj. Celá Praha věděla, kde Hugo Haas tráví večery. V Lucerně, v restauračním salonku Miloše Havla. Adina tedy přišla do Lucerny a posadila se tak, že ji Hugo Haas cestou na toalety nemohl přehlédnout.

„Haas šel kolem a Mandlová zvedla své velké oči. Haas prošel, ale všiml si jí, a když se vracel, už se ohlédl, usmál se, a Adina měla vyhráno,“ vyprávěl svědek těchto událostí.⁶ Haas si jistě myslel, že to on získal ji, protože ženy pro něj měly výjimečnou slabost. Nechávala ho při tom, protože toho o mužích věděla už opravdu hodně. Jejím cvičišťem byl domov. Matka založila penzion pro gymnazisty. Náctiletá Adina s lehkostí vzbuzovala lásku mladých chlapců a s chladným potěšením si pohrávala s jejich city.

Dokud se neobjevil Aloušek. „Byla to láska na první pohled,“ přiznala po letech. Milostné dopisy, tajné schůzky, polibky, něžnosti.

Skončilo to skandálem a scénou. Když se otec jejího miláčka dozvěděl, jaká je příčina prudkého zhoršení synových známek, z domu Mandlové ho odvezl.

Později se na obzoru objevil pan nadporučík z místní posádky. Přišel na školní taneční večírek. Adina se zamilovala. Po hádce s matkou a jejím životním partnerem za nadporučíkem utekla.

„Byla to moje velká smůla, že jsem ve svém čistě soukromém životě přitahovala neřády jako světlo noční můry.“⁴⁷ Mandlová trochu přeháněla, ale zrovna k její první neplatonické lásce se toto označení bezpochyby hodilo. Po odchodu do civilu jí partner nabídl život po boku obchodního cestujícího, protože tak si vydělával na živobytí. Snadno vydělané peníze utráceli ve špeluňkách, hospodách a hotelech. Večírky do rána, primitivní zábava, spousty alkoholu. Když pochopila, že takový život nikam nevede, milence opustila a vrátila se domů.

Po letech pochopila, že partner její matky byl slušný člověk. Ale když se nastěhoval do jejich domu, považovala ho za vetřelce, který chce zaujmout otcovo místo. Nedovolila mu, aby se stal jejím otčímem, nebránilo jí to však využívat jeho peníze. To on financoval její studium v Paříži. V Československu střídala školy, protože ačkoli byla bystrá, snadno se dostávala do potíží. Jednou kradla s kamarádkou ve školní botanické zahradě (přišlo se na to, když se na trhu u květinářky objevily exotické orchideje). Jindy se nechala nacytat s cigaretou (a navíc v divadle, kam neměli žáci dovoleno chodit). Adina byla jako neřízená střela. Už ve vlaku do Paříže obehřála dva náhodné spolucestující v kartách, a když se zabydlela v novém prostředí, chodívala nejen do školy, ale také na odpolední přednášky na Sorbonnu, na koncerty a do divadel. Večery a noci trávila ve společnosti umělecké bohémy, pouštěla se do mnoha románek. Aby mohla zůstat ve škole, tajně přerušila neplánované těhotenství. Ve škole se s Adinou nakonec stejně rozloučili, když byla během školní slavnosti

přistižena v choulostivé situaci se synem vlivného sponzora. Pro útěchu strávila několik týdnů v Drážďanech, kam ji pozval další milovník jejích půvabů.

„To máš vztek, že se za mnou každý otáčí a tebe nikdo nezná,“ řekl jí Hugo Haas během jedné z procházek.⁸ Odsekla mu, že se lidé budou brzy ptát, kdo je ten ošklivý Žid, který jde s Adinou Mandlovou. Haas se rozesmál. Štěstí mu přálo, proč by se měla karta najednou obrátit?

(O šest let později opustí zemi. K odjezdu se rozhodne v den, kdy v kavárně při pohledu na něj opilý německý důstojník začne křičet: „Jude raus!“ a střílet.)⁹

Haas se stal jejím učitelem, milencem a ochráncem. Učil ji základy hereckého řemesla. A ona o to velice stála.

„Vysedávala jsem denně na místě hasiče ve Stavovském nebo Národním divadle a žrala herce i herečky očima a ušima.“¹⁰

A nebýt Haase? Přemluvil ji, aby odmítla nabídku hrát v *Extázi* Gustava Machatého. Haas jí vysvětloval, že na začátku kariéry nemůže hrát ve filmu, kde se ukáže nahá. Když váhala, postavil ji před hotovou věc: buď film, nebo on. Snímek vyvolal skandál. Papež ho odsoudil, Hitler zakázal jeho promítání v Německu. Hedy Lamarr, která se rozhodla přijmout hlavní roli, udělala později kariéru v Hollywoodu.

A nebýt Haase? Přijal roli v dalším filmu pod podmínkou, že se v něm najde part i pro Adinu. Díky němu si zahrála v *Diagnóze X*. Hrála špatně. Kritika jí upřela talent, závistivé herecké prostředí se radovalo nejen z její, ale především z Haasovy porážky. Herec ale trval na svém. Zařídil jí jinou roli. Znovu se nepředvedla nejlépe. Nakonec napsal scénář a přesvědčil režiséra, aby hlavní ženskou roli svěřil Adině. Film se jmenoval *Život je pes* a stal se velkým hitem roku 1933.

„Vyprávěla mi, jak po prvním filmovém úspěchu dokázala, že v *Kinorevui* dali její portrét přes celou zadní stranu obálky. Oběhla

všechny novinové stánky a trafiky v Praze a za pětikorunu obra- celu tu *Kinorevui* zadní stranou nahoru. Uměla si dělat reklamu sama.“¹¹ Slavný režisér Otakar Vávra obdivoval nejen její mimo- řádnou krásu, ale také ambice.

Díky Haasovi poznala intelektuální smetánku tehdejší Prahy. Zpočátku ji brali jako další přechodný románek uznávaného her- ce. Postupně si povšimli, že v půvabném těle se skrývá nevšední osobnost.

„Haas ji naučil vyprávět neslušné anekdoty a to se nejvíc líbilo intelektuálům: krásná mladá dívka říkala nemravné vtipy s na- prostou samozřejmostí, bez zábran a s šarmem. Aby mohla spo- lečensky konverzovat, pilně četla světovou literaturu a učila se anglicky. Dělal zkrátka pro úspěch všechno, co bylo třeba. Byla to pro ni vojna.“¹²

Haas si nechtěl plést jména svých dalších žen a všem jim říkal stejně: „Titinka“. Tak také představoval Adinu.

V Praze se natáčelo čím dál více filmů. Kinematografie při- tahovala ty nejschopnější, umělecký a společenský život kvetl. Adina se cítila jako ryba ve vodě. Dostávala stále více nabídek, hrála, role přinášely dobré recenze a přízeň publika. Chvilé leh- komyslnosti – a její život byl málem v troskách. Měla příležitost se přesvědčit, jak křehký může být lidský osud. Haas koupil au- tomobil, ale sám neřídil, řidičkou byla Adina. Jednou pustila k volantů kamarádka a ta způsobila dopravní nehodu, při které byl zraněn postarší muž. Adina vzala vinu na sebe, protože Haas její kamarádka nesnášel; věděl, že je spojuje něco víc než žen- ské přátelství. Zraněný muž na následky komplikací po amputa- ci nohy zemřel a Adina Mandlová stanula před soudem. Stala se zápornou hrdinkou mnoha článků, v nichž ji představovali jako příklad morální zkaženosti hereckých kruhů. Útoky pokračovaly, ačkoli odvolala svou původní výpověď a její kamarádka

přiznala pravdu. Přesto ji soud shledal vinnou. Nakonec byla odsouzena podmíněně, ale několik měsíců nedostávala žádné pracovní nabídky. Producenti počítali s tím, že proces jí uškodil a bude lepší ji neangažovat. Tehdy ji živil Haas, a ona nesnášela být na někom závislá.

Jeich vztah už byl velmi volný. Vzájemně se podváděli a nakonec se rozešli.

Osud se postavil na její stranu. Vrátila se na plátno. Během tří let hrála ve více než dvaceti filmech a dokázala, že se umí vypořádat nejen s komediálními rolemi. Stala se hvězdou první velikosti, všimla si jí i mezinárodní kritika. Byla úspěšná, bavila se a střídala milence.

„Moje popularita dosáhla vrcholu a já si mohla diktovat honoráře i v rolích, které nebyly hlavní... Většinu těch filmů režíroval Mac Frič a musel mě obsazovat proti své vůli, protože na tom producenti trvali, neboť jsem byla zaručený kasovní úspěch. Sotva se mnou mluvil a i jinak mi dával znát, že se mnou pracuje jenom proto, že nemá na vybranou.“¹³

„V českém filmu byla řada krásných žen, ale jen dvě byly skutečné hvězdy: Lída Baarová a Adina Mandlová,“ tvrdil do konce svého dlouhého života režisér Otakar Vávra.¹⁴

Freda Svítla poznala stejně jako Haase v Lucerně. Byla tam s přáteli a někdo jí ho představil. Svítal ji odvezl domů. „Ještě tu noc mi telefonoval, aby mi popřál dobrou noc a zítra na shledanou. Druhý den mi poslal překrásné květiny s vizitkou a s pozváním na večeři.“¹⁵

Měla volný večer, a tak pozvání přijala.

Okouzující, zábavný průmyslník a majitel obrovských pozemků se Adině zalíbil. Začala se s ním vídat. Fred Adinu rozmazloval. Byl velice bohatý a mohl si dovolit téměř cokoli. V Československu tehdy nebylo důležité, že jeho předkové byli Židé, ale brzy se to mělo změnit.

Pouhých několik dnů po uzavření mnichovské dohody jeden z publicistů napsal hořký text, v němž analyzoval situaci Československa po ztrátě území většinou obývaného Němci. Našlo se v něm místo na zlověstné proroctví: „Dobrá, dnes už budeme moudřejší. Byli jsme prostoduší a domnívali jsme se, že věrnost se splácí věrností, nikoli zradou, a že ti, kdo tolik mluví o spravedlnosti, dají přednost čestnému boji před zbabělým mírem, vykoupeným cizí obětí; jak jsme se mylili! Chtěli jsme zemřít za lepší zítřek a možná, že by nám bylo lépe, kdybychom byli mrtví. Dobrá, budeme tedy pro tento lepší zítřek žít ve špatném dnešku, a nemůžeme-li zpívat s anděly, budeme výtí s vlky.“¹⁶

O necelý půlrok později Němci obsadili zbytek Česka. Plánovali, že z Barrandova udělají evropský Hollywood. Samozřejmě pod jejich kontrolou a ve službách fašismu. Okupanti dovolovali natáčet filmy, ale určili své dozorce, kteří dohlíželi na to, aby česká tvorba neškodila třetí říši a neposilovala odbojně nálady. Tvůrci se ocitli před dilematem, zda mají v takových podmínkách vůbec pracovat. „Co dělat?“ přemýšleli v prvních dnech okupace. Šéfredaktor časopisu *Kinorevue* Bedřich Rádl to viděl takto: „Kdosi kdysi řekl: jsme národ příliš malý, než abychom si mohli dovolit vyrábět špatné filmy. Tato věta ovšem ani dnes, kdy jsme národem ještě mnohem menším, nepozbyla své platnosti, dnes však nadto záleží především na jednom: udržet českou filmovou výrobu. Pokračovat v díle, které už má svou víc než třicetiletou tradici. Neztratit spojitost s minulostí, v které jsme i ve filmu dokázali mnoho potěšujících úspěchů, a připravit půdu pro budoucnost. A tomu poslouží i filmy umělecky méně hodnotné, pokud budou mluvit k národu jeho vlastním jazykem.“¹⁷

„Již před válkou náš vzájemný vztah s Fredem pomalu ochaboval. Byla jsem mu často nevěrná... Nakonec z toho bylo něco jako nepovedené manželství a začal mě nudit,“¹⁸ přiznala Adina.

Fred se dostal do potíží. Přišel o majetek, který měl na územích připojených k Říši. Přátelé ho varovali, aby zvolil emigraci, ale on nevěřil, že se protižidovské norimberské zákony, které už platily v Německu, budou týkat i jeho. Doufal, že díky penězům, známostem a falešným dokladům unikne osudu jiných Židů. Aby se pojistil do budoucna, začal zvát a obdarovávat vlivné Němce. Adina mu na schůzkách dělala společnost, jednoho z Fredových hostů provázela po Praze a barrandovských studiích. Němec se nadutě předváděl v uniformě, ona chodívala s ním. Městem se rychle šířila pomluva, že Mandlová kolaboruje.

Němec slíbil, že Fredovi pomůže, ale... Přistoupila na jeho cenu. „Jedna noc, bezvýznamná sexuální zkušenost, o níž jsem se domnívala, že může Fredovi prospět, a já mu tím oplatím, co pro mne kdy v životě udělal.“¹⁹ Neopatrně se svěřila kamarádce, ta svému muži a nakonec se informace dostala k Fredovi. Dokud si Svítíl namlouval, že mu Němec v něčem pomůže, mlčel. Když však odjel, došlo mezi Fredem a Adinou k hádce. Svítílovi vyklouzlo, že o všem věděl. Nebrali si servítky. Adina mu vyčetla, že ji nikdy sexuálně neuspokojil. On přísahal, že ji zničí.

Odjela na Moravu, kde točila další film, a Fred mezitím poslal pryč všechny její věci. Věděl, jak ji ranit. Ona, filmová hvězda, snila o účinkování v divadle. Své síly na scéně zkoušela už před válkou. Vystoupila v komedii, která propadla. Diváci byli se špatnými recenzemi kritiků zajedno. Hra byla brzy stažena z repertoáru. Adina si zapamatovala večer, kdy vykoukla zpoza opony, aby se podívala, kolik diváků přišlo na představení, a naivně se zeptala kolegyně: „Kde je obecenstvo?“ „Šel se vyčurát,“ uslyšela krutou odpověď.²⁰

Chtěla dobýt divadlo. Pořád to pro ni byla skutečná výzva.

Než se rozešli, Fred jí zařídil roli v představení. Po návratu z Moravy se dozvěděla, že kvůli jeho opětovné intervenci ji divadlo nakonec neangažuje. Fred telefonoval po nocích a vyhrožoval, že jí ještě uškodí. Po jednom z takových telefonických útoků

si Adina nasypala prášky na spaní do lahve whisky. Zázrakem přežila. Fred se vzpamatoval a zaplatil za její léčení. Když se vrátila domů, našla na stole scénář hry a smlouvu s divadlem. Noční vyhrůžky ustaly. O několik měsíců později Fred emigroval.

Herecký kolega o ní řekl: „Byla neobyčejně inteligentní, vtipná a v debatách velmi pohotová. Ale musím vám také říci, že někdy, k někomu, když se jí zachtělo, uměla být i nepříjemně ironická, až krutá.“²¹

„Chybí tam jediná věc – nápís nad oponou: Nestřílejte po hercích, dělají, co můžou.“²² Tento žert jí přišel velmi drahý. Režisér, který její názor na své představení zaslechl, jí to nikdy neodpustil. Když ho Fred po rozchodu s Adinou požádal, aby jí přece jen neangažoval, dovolil si režisér, který byl zároveň uměleckým ředitelem divadla, jednoznačnou narážku na pomluvy o kolaboraci: „V českém divadle pro tebe není místo, Adino.“²³ Ale Fred změnil názor a režisér se s tím musel smířit. Adina roli nakonec dostala.

Její výkon byl tragický. Nedostatek zkušeností s divadelním herectvím bil do očí. „Na scéně jsem se mezi zkušenými herečkami potácela jako ubohý amatér a obecnost, které plnilo divadlo po mnoho repríz, mě přijalo celkem vlídně jenom díky mé reputaci ve filmu. Kritika však o mně napsala, že chodím po jevišti jako Golem...“²⁴

Sen o divadle, této podle jejího názoru ušlechtilější odrůdě hereckého umění, se stal prokletím. Dostala další nabídku. Tentokrát šlo o roli, na které stálo celé představení. Měla hrát v *Milionářce* George Bernarda Shawa.

„Věděla jsem, že na to nestačím, ale když mi jak ředitelství divadla, tak režisér sdělili, že buď tahle role, nebo žádná jiná, vzdala jsem se.“²⁵ Režisér, z jehož představení si dělala legraci, se domníval, že se Mandlová znemožní. V tom měla spočívat jeho pomsta. Zažil ale zklamání. Na představení se valily davy diváků. *Milionářka* měla přes 200 repríz.

„Denně, než šla opona nahoru, jsem se téměř modlila, aby se něco stalo a my nemohli hrát, tak jsem se za svůj výkon styděla. Roli jsem začala přímo nenávidět. Jednou jsem dokonce uprostřed prvního jednání omdlela, protože nervové napětí a denně pociťovaný chlad obecenstva mě naprosto zdolaly.“²⁶

Kritici nenechali na Adině ani nit suchou, herečtí kolegové se posmívali jejímu úsilí. Představení se nakonec přestalo hrát a Adina se vrátila tam, kde se cítila nejlépe – na filmové plátno. Prohrávala nerada. Rozhodla se, že se na jeviště ještě někdy vrátí.

Čeští fašisté útočili. Psali, že za jejími úspěchy u filmu stojí „Žid H., který nedávno neslavně zmizel z Čech,“ a do divadla ji protežuje „jiný židovský míšenec, který zaujímá dosud dosti exponované místo v našem průmyslnictví“.²⁷ Není těžké si domyslet, že šlo o Huga Haase a Freda Svítla. Článek, který vyšel na titulní straně novin krátce před Vánocemi, končil výzvou ředitelství divadla, aby Adinu Mandlovou vyloučilo ze souboru.

Mandlová byla zdrcená. Věděla, že Němci „vyčistili“ prostředí filmu od umělců, jejichž předkové – i mnoho generací nazpět – byli semitského původu. Bála se, že státní ceny, které jí předával Němcům podléhající prezident okupovaného státu, nebudou stačit. Rozhodla se bránit tak, jak to uměla nejlépe. Svedla Hermana Glessgena, který pracoval v kanceláři německého protektora a měl „na starosti“ kinematografii. A on zařídil, aby ji redaktoři nechali na pokoji. Dokud byla s ním, byla relativně v bezpečí. Ale pak úředníka z Prahy odvolali, protože se k jeho nadřazeným dostaly informace, že vedle poměru s Mandlovou vede také mimořádně pestrý život, přestože je ženatý a má tři děti. Raději než v kanceláři vysedával v módních lokálech. Bavil se na účet pražských známých. Dělal dluhy a zasypával Adinu dárky, za které neměl v úmyslu zaplatit. V Praze se rojily pomluvy, že Mandlová drží s Němci. Ale ona z toho neměla těžkou hlavu, však nedělala nic špatného. Před válkou přece také střídala milence.

„Je to známá kurva, která se vyspí s každým cikánem. Mimo to je notorická šovinistka,“ psal vztekle člověk s ostře řezaným obličejem.²⁸ Jmenoval se Karl Hermann Frank. Ještě nedávno byl knihkupcem v Karlových Varech, ale v roce 1933 vložil všechny své síly i schopnosti do služby německým národním socialistům. Po devíti letech byl – z pověření milovaného Vůdce – nejdůležitější osobou v podmaněném Česku.

Čechy měl dokonale přečtené, upřímně je nenáviděl a s potěšením zabíjel. Záchvat zuřivosti vyvolala zpráva, že Adina je v Berlíně a dostala nabídku na roli v německém filmu. S nápadem angažovat největší české hvězdy přišel jeden z Führerových nejbližších spolupracovníků, ministr propagandy Joseph Goebbels. Byl si jistý vítězstvím třetí říše, už dokonce plánoval výstavbu velkých filmových studií na Krymu a chtěl získat ty nejlepší filmaře. Ale Frank na to nebral ohledy. V dopise ministrovi napsal, že to je hanba pro německou kulturu. Oznamil, že zakáže promítání filmu na jemu podřízeném území. Když dostal vyhýbavou odpověď, obrátil se přímo na Hitlera. Vůdce se postavil na jeho stranu a nařídil, aby Mandlová další role nedostávala. Jistě si pamatoval, že jeho ministr měl dříve románek s Adininou kolegyní Lídou Baarovou, který málem skončil velkým skandálem. Adina se objevila v jednom německém filmu, příjmení jí změnili na Lil, protože „Mandlová“ znělo příliš slovansky. Franka potkala jen jednou, během oficiální oslavy. Prohodila s ním několik slov, ale její krajané byli přesvědčeni, že je jeho milenkou. V době největšího teroru, který měl na svědomí, se po Praze šířila fáma, že jí věnoval vilu po židovské rodině deportované do koncentračního tábora. Co hůř, neověřené informace se objevily ve vysílání londýnského rádia, které varovalo před kontakty s Mandlovou a označovalo ji za kolaborantku. Po válce se ukázalo, že Frank nejen blokoval její práci u filmu (dokonce i českého), ale také dal gestapu za úkol pátrat, zda Mandlová sama nerozšiřuje klepy o jejich poměru, aby posílila svou pozici.

V Národním divadle se objevili všichni. Umělci zaplnili hlediště do posledního místa. Dostali pozvánku od ředitelství. „Museli tam tenkrát jít všichni pozvaní. Jinak by to byl jejich konec.“²⁹ Lída Baarová nepochybovala o tom, co za absenci hrozilo. Už tři týdny probíhaly v zemi manifestace, během nichž Češi usilovně vyjadřovali loajalitu třetí říši. Důvodem byl atentát na Reinharda Heydricha, jehož Adolf Hitler o osm měsíců dříve poslal, aby všemi prostředky zajistil „pořádek“ v protektorátu. Nacistický důstojník však podlehl následkům zranění, k němuž došlo při akci československých výsadkářů. Karl Hermann Frank se kromě krvavých represí rozhodl uspořádat propagandistickou akci, která měla přesvědčit svět, že Češi stojí věrně na straně Říše i jejího vůdce. Ještě když zraněný Heydrich ležel v nemocnici, konalo se na Staroměstském náměstí velké shromáždění odsuzující atentátníky i ty, kdož jim dávají rozkazy. Několik desítek tisíc Čechů bylo přinuceno přijít a vyslechnout pokořující proslovy. Organizátory připravenou řeč paradoxně jménem dělníků přečetl šéf odborového svazu Arno Hais, který aktivně působil v protiněmeckém odboji a brzy poté byl zatčen gestapem.

Po Heydrichově smrti tekla krev v míře, jakou Češi ani předtím, ani později za války nezažili. Pokračovala také shromáždění, na nichž pod hrozbou smrti nebo koncentračního tábora deklarovaly okázalou loajalitu všechny společenské a profesní skupiny ve všech větších městech protektorátu. Toto smutné představení se nemohlo vyhnout ani umělcům. Přišli všichni. Věděli o zatčeních, popravách, „pacifikaci“ dvou vesnic. Přijít o život bylo velmi snadné. Ředitel gymnázia v Táboře Vincenc Kula byl zastřelen, protože během tryzny za Heydricha jeden ze studentů gymnázia nezvedl ruku k nacistickému pozdravu. Takových případů bylo víc.

Adina Mandlová byla uprostřed davu v divadle. Viděla, jak legendární herec Rudolf Deyl četl, že cílem atentátu bylo „zničit vzájemnou důvěru mezi národem německým a českým, podvrátit

pokračující dorozumění mezi nimi, a tedy zlomiti i kulturní vzájemnost, jež se tak slibně začala rozvíjeti“.³⁰

Adina tleskala Deylovi i dalším řečníkům, když bylo třeba, a jako ostatní vstávala a připojovala se s nacistickým pozdravem. „A jak odpověděli na všechna ta krásná a nadšená slova?“ ptal se novinář z novin podřízených Němcům. A sám odpověděl: „Upřímným potleskem a nadšením, jakého jsme dosud nebyli svědky. To nebyl žádný oficiální studený potlesk, jaký jsme pozorovali za režimu bývalé republiky při různých oficiálních projevech. Byl to projev živelného souhlasu, který šel hluboko z vnitřního přesvědčení a v němž nic falešného a neupřímného nebylo.“³¹

Mandlová si článek úslužného novináře možná přečetla a možná se nad těmito slovy zamyslela. Možná. Onu návštěvu v divadle však nepovažovala za tak důležitou, aby se o ní zmínila ve svých pamětech.

„Ztřískala jsem ho jezdeckým bičem tak, že se druhý den nemohl posadit,“ řekla Mandlová o důležitém německém úředníkovi, na němž záleželo, zda zůstane Divadlo na Vinohradech otevřené. Po atentátu Němci nařídili uzavřít divadla. Z těch, která pak postupně otevírali, odstraňovali nepohodlné umělce. Herci třeli bídu. Adinu napadlo, že svede úředníka, tím ochrání soubor před čistkami a divadlo bude otevřeno. Přátelé ji od tohoto nápadu zrazovali. Podle jejich názoru byl příliš rizikový. Ukázalo se, že čiperný pán má masochistické sklony. Adina ho pozvala k sobě, opila, zbičovala, a když Němec téměř ztrácel vědomí, podstrčila mu k podpisu dokumenty, v nichž vyjadřoval souhlas s otevřením divadla. Druhý den úředníkovi vyhrožovala, že ho zkompromituje a pošle dokumenty Frankovi. Muž podlehl nátlaku. Divadlo se otevřelo. Po válce jí to k dobru nepřičetli. Převážil hlas uraženého režiséra, který řekl, že to udělala jen kvůli sobě, aby měla kde vystupovat. A lidé mu uvěřili.³²

Její další románek nikoho nezaskočil, zato rozhodnutí o svatbě ano. Zdeněk Tůma byl malíř, divadelní scenárista a člen tehdy

zakázané komunistické strany. „Manželství s ním jsem vítala jako jedinou možnou rehabilitaci, jako prostředek, který by umlčel pomluvy, jež mě stále pronásledovaly. Do Zdeňka jsem nikdy nebyla zamilovaná, ale časem jsem ho začala mít velmi ráda, byla jsem mu dobrou manželkou a snažila jsem se vytvořit mu hezký domov.“³³

Po několika týdnech začal manžel přespávat ve své pracovně. Nerozuměli si. Zdeněk se stranil lidí, zato Adina stále milovala společnost. Rychle si uvědomil, že ona mu nikdy patřit nebude. Půl roku po svatbě přišel do divadla na generální zkoušku a uviděl manželku na scéně. Partnerem jí byl pohledný herec Vladimír Šmeral. Malíř nepochyboval o tom, že se stane jeho nástupcem. Pogrataloval manželce k roli, ale nechtěl jít se souborem zkoušku oslavit. Odešel domů. Ona se bavila do rána, dokud do vinárny nezavolala služka.

V bytě byl cítit plyn. Na podlaze ležela fotografie Adiny vytržená z rámečku a na ni malíř napsal dvě slova na rozloučenou – Šťastnou cestu. Byl to název jejího posledního filmu. Ještě před pohřbem se Adina doslechla, co se o ní povídá: její manžel spáchal sebevraždu, protože se stále stýká s Frankem, a v den smrti přijela na místo tragédie přímo od milence, v darovaném kožichu, pod nímž byla nahá, prý ji viděli lidé z projíždějící tramvaje.

Vyděsila se.

„Bála se pohřbu. Rozhodla se a šla za starou paní, klekla před ní, objala jí kolena a rozplakala se tak, že paní Tůmová svolila, aby šly za rakví společně. Byl to asi její největší herecký výkon.“³⁴ Tak to prý vylíčila Otakarů Vávrovi sama Adina.

Lída Baarová říká: „Myslím si, že Adina se nedokázala opravdu zamilovat. Prostě to nějak neuměla. A někdy, když třeba mluvila o mužích, měla jsem pocit, jako by je spíš nenáviděla. Asi s tím už přišla na svět nebo se jí něco nepěkného stalo v dětství.“³⁵

„Zbožňovala jsem ho nejenom jako herce a partnera, ale považovala jsem ho za nejzajímavějšího muže jak po stránce duševní,

tak – a to hlavně – po stránce tělesné. Časem jsem se na něm stala sexuálně závislá tak, že jsem si život bez něho už nedovedla představit.“³⁶ Mandlová se bezhlavě zamilovala do Vladimíra Šmerala.

Vysvětloval jí, že s manželkou je proto, aby ji chránil. Byla Židovka, kdyby se s ní rozvedl, odsoudil by ji k transportu do pracovního tábora. Ujišťoval Adinu, že k manželce jinak nic necítí.

Adina otěhotněla.

Jednoho dne přijel a oznámil Adině, že coby manžel Židovky bude deportován do „pracovního“ tábora. Neváhala. Požádala o audienci u Franka. Přijal ji jeho tajemník. Řekla mu, že se Šmeralem čeká dítě.

„Jestliže věříte ve vítězství Německa, nemáte se čeho obávat, vám a vašemu dítěti se nic nestane. A jestli se pan Šmeral chce z transportu dostat, ať se dá se svou židovskou ženou rozvést a všechno bude okamžitě v pořádku,“ oznámil jí.³⁷

Vladimírův bratr našel způsob, jak pašovat z tábora jeho motáky. „Až skončí válka, pojedeme spolu do Rakouska, kde jsme strávili líbánky, a navštívíme všechna ta místa, na něž máme tak krásné vzpomínky.“³⁸ Při čtení těch řádků Adina pochopila, že bratr prohodil dopisy. Tento byl určen Vladimírově manželce.

„Zrazená, podvedená, využitá. Sotva jsem se probrala z prvního otřesu, reagovala jsem na všechno strašlivou nenávisť. Až se moje dítě narodí, vychovám je sama, a on je nikdy nesmí ani vidět!“³⁹

Slovo dodržet nemohla. Holčička se narodila mrtvá.

Vladimír byl pohublý a zbědovaný. Utekl z tábora a přišel prosit o pomoc. Neodmítla. Ukrývala ho ve svém bytě šest týdnů. Když se k ní doneslo, že gestapo hledá uprchlíky a mohlo by se objevit i u ní, umístila ho na infekční oddělení v jedné z pražských nemocnic. V klidu se dočkal konce války a později udělal kariéru. Nejen na jevišti, ale také v komunistické straně.

„Je pravda, že dostal výtku, že měl se mnou za války poměr, ale jinak se mu nestalo nic a později mi mohl pomoci. Byl však

zbabělý a sobecký a prostě s mým případem nechtěl nic mít. Sledoval svou vlastní hereckou dráhu a svůj vlastní prospěch, a kdyby mě byli omylem odsoudili k smrti, nehnul by pro mne ani prstem.“⁴⁰

„To je za smrt mojí mámy, ty německá kurvo!“ Neznámý muž jí plivl do obličeje. Z davu vyletěly kameny. Jela se známými navštívit raněného přítele. V nevelkém Berouně je zadrželi dobrovolníci z Revoluční gardy, která měla dohlížet na pořádek. Od konce války uběhlo jen několik dní. Když je odváděli na stanici, někdo ji poznal. Vzpomínka na německé křivdy byla velmi čerstvá. Dav houstl. Strážníci je ochránili. Znamé propustili, ji převezli do Prahy. Dostala se do vězení na Pankráci.

V květnu 1939, sotva dva měsíce poté, co Němci vtrhli do Česka a vytvořili protektorát, americký diplomat George F. Kennan napsal: „Pokud se někdy situace obrátí, těžko si představit, jak strašlivá bude pomsta Čechů.“⁴¹ O tři roky později poslalo odbojové hnutí depeši londýnské vládě: „Lidé zatínají zuby a své pěsti a vyčkávají na okamžik, kdy budou mít volné ruce, a to bude potom zlé.“⁴²

Pomsta vybuchla se strašlivou silou. Vraždění Němců, kolaborantů a lidí podezřelých z kolaborace nebylo vzácností. Vězení byla přeplněná. Stačilo podezření, udání, pomluva – a poválečný režim s uvězněním neváhal.

„Bylo nás dohromady dvacet šest a spaly jsme na dvanácti slavnících na podlaze, bez přikrývek. Záchod byl v rohu cely a jeden kbelík s vodou musel stačit na umytí pro všechny. Jídlo lze srovnat jenom s pomyjemi, ale prasata by to sotva žrala, jenomže hlad je nejlepší kuchař, a tak jsme pokaždé vylízaly talíře. [...] Strašný zápach ze záchodu a nemytých těl, nedostatek soukromí, nadávky, hádky i pranice mezi českým osazenstvem, nedostatek spánku v studené podzemní cele, sprosté a hrubé zacházení dozorců, kteří si za terč svého sadismu vybrali pochopitelně

zejména mě – v životě jsem nezažila tolik hnusu a ponížení, ani v nejhorších nočních můrách.“⁴³

Mandlová si vzpomněla na slova jednoho z německých známých: „Češi jsou národ udavačů a kurev a vy si na to jednou vzpomene. Kdybychom měli zavřít všechny ty vaše kompatrioty, na které nám dochází udání z vašich řad, vězení by na to nestačila.“⁴⁴

Několik týdnů čekala na první výslech. Než k němu došlo, málem padla za oběť lynči. Spolu s dalšími vězeňkyněmi ji vedli přes město uklízet školu. Šla ve svém vlastním oblečení – v kožené bundě a kalhotách.

„Vedou Mandlovou! Kde máš milence, aby ti pomoh?“ slyšela.

Vytírala školní podlahy, zatímco před budovou se shromažďoval krvelačný dav. Dozorci ji převlékli do obnošených šatů, na hlavu si uvázala šátek. Spolu se dvěma dalšími vězeňkyněmi a dozorkyněmi vyšly zadním východem a jely tramvají směrem k vězení.

„Pojedem až na náměstí před věznicí a tam si na tu svini počkáme,“ slyšela rozhovory cestujících.

Před branou už byl dav. Nepoznali ji.

„Kde je Mandlová?“ Koptala jsem: „Počkejte, ona přijde, něco je zdrželo.“ Když se konečně za mnou zavřela brána věznice, byla jsem strachy polomrtvá, upadla jsem na dláždění a hystericky jsem se rozbřečela.“⁴⁵

Herečkou se zabývala nejen justice. Horlivost prokázala disciplinární komise Svazu československých filmových pracovníků. Vznesla proti ní nejtěžší obvinění: jednání v rozporu se ctí českých filmových pracovníků.

Členové komise se objevili ve vězení, aby Mandlovou vyslechli. Herečka se hájila, uváděla svědky, kteří doloží, že s okupanty nekolaborovala. Rozhodnutí komise znělo: doživotní vyloučení z veškeré činnosti v oboru filmu.

Prokurátoři, kteří vedli vyšetřování, však důkazy o kolaboraci nenašli. „Adina Mandlová byla propuštěna z pankráckého vězení,

protože nebylo prokázáno nic, co by zavadalo příčinu ke stíhání Lidovým soudem,“ informoval tisk.⁴⁶

Po více než třech měsících strávených ve vězení se herečka vrátila domů.

Dekret prezidenta republiky obsahoval pouhé čtyři odstavce. První věty zněly mimořádně nepřátelsky: „Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky [...] nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo československého lidu, vzbudil veřejné pohoršení, bude potrestán – nejde-li o čin soudně trestný – okresním národním výborem vězením do jednoho roku nebo pokutou do 1,000.000 Kčs nebo veřejným pokáráním nebo všemi těmito tresty.“⁴⁷

Rozhodnutím úředníků byla Mandlová uznána vinnou. Od soudili ji ke dvěma měsícům vězení, pokutě ve výši sto tisíc korun a veřejnému pokárání. Herečka neměla na zaplacení pokuty a nechtěla se vracet do vězení, takže si najala advokáta a proti rozsudku se odvolala.

„Začal mě pronásledovat pracovní úřad. Nejdřív mě nasadili do jedné továrny v Hlubočepích. Nic mi nevadilo, že jsem musela vstávat v pět hodin ráno, abych tam včas dorazila. Jenže po týdnů mě vyhodili, protože moje přítomnost tam působila rozruch a dělnice se místo práce chodily na mě dívat. Po tomto debutu jsem prošla všemi možnými místy, pokaždé se stejným výsledkem.“⁴⁸

Aby měla z čeho žít, začala rozprodávat své cennosti.

„Milostivá pani, musím vám oznámit, že vaše filmy se už nikdy v Československu hrát nebudou,“ řekl jí s neskrývaným uspokojením komunistický ministr Václav Kopecký.

„Pane ministře, mně je to srdečně jedno, protože já jsem je už viděla,“ odsekla Adina.

Na ministerstvo se vydala, když se objevily nabídky na role ve Francii a Anglii a ona neměla šanci dostat pas.⁴⁹

Rozhodla se opustit zemi. Josef Kočvárek měl fantazii a odvahy. Po obsazení Česka německými okupanty utekl bojovat na západ. Stal se pilotem RAF a získal britské občanství. Změnil si jméno na Joe Knight. Mandlová se s ním seznámila v jednom z pražských barů. Když ji barovní hosté poznali, vypukla hádka mezi těmi, kteří na ní nenechali nit suchou, a jejími obhájci. Hádky se změnila ve rvačku, a tehdy poručík Knight zachoval chladnou hlavu a vyvedl Adinu zadním vchodem. Tak začala jejich známost. Po několika týdnech se za něho provdala. Stala se poddanou krále Jiřího VI. Než komunisté v roce 1948 převzali v Československu vládu, ocitla se s britským pasem v Londýně.

Ben Pearson byl talentovaný módní návrhář a homosexuál. Adina ho poznala v divadle, kde navrhoval kostýmy. Byl to člověk klidný, okouzlující a velmi jemný. Časem se stal jejím přítelem a důvěrníkem. To jemu se svěřovala, když se jí rozpadalo druhé anglické manželství, protože s pilotem se rychle rozešla, jakmile se objevil pohledný aristokrat. V okouzlení se rozhodla stát *lady* po jeho boku. Šarmantní snoubenec se v roli manžela ukázal jako nudný člověk, jemuž velmi záleží na dojmech a konvencích.

„Ona ho nesnášela. Vyprávěla mi, že na lodi, když se rozzuřila, házela po něm talíře, ale on se naučil šikovně uskakovat. Měla by se s ním dobře, ale když se na něj podívala, dostala vztek. Vypadal jako opice s dlouhými rukama a krátkým tělem. Adina ovšem byla bohém. Byla mu permanentně nevěrná.“⁵⁰

Krásná manželka měla být dokonalým doplňkem šlechtického rodu. Pro samostatnou a temperamentní Češku to však nebyla vhodná role.

„Začali jsme se hádat hned dvě hodiny po svatbě a nepřestali jsme až do rozvodu, který nevyhnutelně následoval po dvou letech nejnešťastnějšího a nejnudnějšího manželství dvou lidí, kteří se nikdy neměli potkat.“⁵¹

A přítel Ben naslouchal, utěšoval a radil. Postupně se sblížili.

„Jednou uprostřed léta, za jedné z těch nocí, jakých je v Londýně málo – bylo horko a nad zahradou na střeše obloha plná hvězd, hráli jsme naši oblíbenou hudbu na gramofon a popíjeli víno – na jednu jsem po něm tělesně nesmírně zatoužila. Odešli jsme do bytu a tam jsme se stali milenci. Byla jsem velmi zkušená, měla jsem mnoho lásek, ale nikdy předtím jsem nepoznala takovou něhu a jemnost. [...] Byli jsme do sebe velice zamilovaní a vědomí, že jsem jeho první, a jak nikdy nepřestal tvrdit, poslední milenka, jenom zvyšovalo půvab našeho vztahu.“⁵²

Přestěhovala se k Benovi. Ve čtyřiačtyřiceti letech se počtvrté rozhodla vdát.

V Anglii se jako herečka neprosadila. Hrála v několika filmech a představeních. Několik zajímavých filmových nabídek torpédovali závistiví krajané, kteří donášeli producentům, že by neměli obsazovat „kolaborantku“. Divadelní představení, s nimiž spojovala své naděje, padla ve fázi shánění finančních prostředků. K tomu se přidaly zdravotní potíže.

„Začala jsem budoucnost vidět úplně černě: ať jsem podnikla cokoliv, všechno bylo marné, smůla se mě držela a veškeré mé úsilí se zásahem zlého osudu vždycky obrátilo v neúspěch a zklamání.“⁵³

Jednoho dne, když Ben odjel do práce, se pokusila otrávit. Z bezvědomí se probudila po dvou týdnech na psychiatrickém oddělení.

„Když mě konečně propustili, odjeli jsme s Benem na tři neděle do Španělska, kde jsem se pod jeho dozorem zotavila a díky jeho lásce a porozumění jsem dostala novou chuť do života a odvahu k dalšímu boji s osudem.“⁵⁴

Velvyslanec básnil o šedesátých letech, že se toho v Československu hodně změnilo, a jestli má Adina chuť, bez problémů dostane vízum. Slíbila, že se nad cestou do vlasti zamyslí. Náhlá

změna v chování diplomatů ji zaskočila. Mezi představiteli komunistického Československa a emigrací probíhala roky studená válka. A náhle pozvání?

Po několika dnech přemýšlení se rozhodla využít příležitosti a navštívit známá místa. V Praze se ukázalo, že někoho v československé rozvědce napadlo naverbovat ji jako špiónku. Zkoušeli ji přemluvit. Odmítla. Po návratu do Londýna kontaktovala zástupce britské tajné služby a všechno jim pověděla. Britové jí navrhli, aby se stala dvojitou agentkou a pracovala pro ně; ani této nabídky nevyužila. Ve vzpomínkách napsala, že to byl další pokus udělat z ní Matu Hari. Po propuštění z vězení jí totiž také nabízeli, ať se výměnou za možnost vrátit se k filmu stane konfidentkou.

Ale Praha ji okouzila. Adina běhala z divadla do divadla, potkávala staré známé, cítila se tady doma.

Ředitel karlínského divadla se jí zeptal, zda by mohla vystoupit jako host v *Hello Dolly*.

„Nabídka byla příliš lákavá, protože můj dávný tajný sen se měl uskutečnit; po všem utrpení a ústrcích, kterých se mi doma dostalo, měla jsem se znovu stát platným členem kulturní obce, která mě až dosud odmítala.“⁵⁵

Znovu se objevila v Praze. Začala zkoušet. Rychle však zjistila, že v hotelovém pokoji má nainstalovaný odposlech. Snažila se být velmi opatrná, dávala pozor na každé slovo, které řekla ať už v divadle, nebo během setkání s přáteli.

„Bylo mi divné, že mě neustále interviewují a fotografují pro různé časopisy, ale nikde nic z toho neotisknou, jako by se čekalo na povolení shora.“ Dějala si starosti. Už měla ušitý kostým, ale režisér stále nepřinášel smlouvu. „Měla jsem neomylný pocit, že něco není v pořádku.“⁵⁶

Blížily se prázdniny. Byla rozhodnutá, že už se po nich do Prahy nevrátí. V Londýně si přečetla dopis od přítele. Obavy se potvrdily. „Milá Adino, tenhle dopis Ti píšu z Jugoslávie, protože z Prahy bych se ho bál odeslat. [...] Představ si, že dámy

z Národního divadla poslaly protest* na ministerstvo kultury. [...] Nemohu Ti to ani všechno vypsát, ale prý tam přišlo na sto padesát dopisů. Takže mnozí, kteří se Ti stavěli do očí jako přátelé, zároveň pracovali proti Tobě!“⁵⁷

Zanedlouho se k ní dostala slova československého prezidenta: „Umělce, kteří se k nám po roce 1948 obrátili zády a odjeli do ciziny, nebudeme dnes zaměstnávat a nedostanou pracovní povolení.“⁵⁸

Pochopila, že to je její definitivní odchod ze scény.

Usadili se na periferii Evropy, na Maltě. To místo si oblíbila. Věnovala se zahradě. Tam sepsala svoje paměti, které nazvala *Dneska už se tomu směju*. Kniha vyšla v emigračním nakladatelství Sixty-Eight Publishers, které vedla Zdena Salivarová, manželka vynikajícího spisovatele Josefa Škvoreckého, a měla mezi českou emigrací úspěch. Na několik měsíců byl její život znovu pestrý. Jezdila na setkání se čtenáři. Ale čím dál častěji propadala apatii. Ben její výkyvy nálad trpělivě snášel. Stál při ní a byl jí oporou.

Na Maltě došlo ke změnám, které jí nevyhovovaly. Ostrov byl mnoho let britskou kolonií, později státem, kde si Velká Británie udržovala vliv, ale Malťané chtěli skutečnou nezávislost.

„Už tady my, Britové (cha-cha), nejsme páni, jenom druhořadý národ a dává se nám to působivě na vědomí. Nejdříve nám zrušili anglické televizní zprávy, pak nám sebrali druhou stanici s anglickými filmy, potom radiovou Rediffusion v anglické řeči a občas nedostaneme ani anglické noviny, když tam je zmínka o tomhle ostrově a hlavně o tom trpaslíkovi Mintoffovi**. [...] Když to bude takhle pokračovat, mám ten dojem, že nám zakážou držet si pejsky a přišijou nám na klopy anglickou vlajku, jako kdysi hvězdu Židům. Zkrátka se nám ten ráj tady úplně posral a moc uvažujeme

* Požadovali, aby Mandlová nedostávala práci. Pozn. autora.

** Dominic Mintoff – tehdejší premiér Malty. Pozn. autora.

o emigraci někam jinam,“⁵⁹ napsala v dopise známému českému novináři Ferdinandu Peroutkovi, jehož poznala před více než čtyřiceti lety díky Haasovi.

V Kanadě, kam se později přestěhovali, to bylo jiné. Od začátku se tu necítila dobře: „My nemáme vůbec nikoho a s nikým si vůbec nepišu. Jsme stále sami doma, nikam nechodíme, nikoho nezveme, je to někdy moc smutné, ale musí nám to stačit. Život je jedno trápení a už jenom čekáme na smrt jako na vysvobození...“ svěřovala se Lídě Baarové.⁶⁰

V únoru 1991 Ben zemřel. Sbalila si věci, vzala urnu s manželo-
vým popelem a přiletěla do vlasti. Rozhovory, které dávala, tento-
krát v tisku vycházely.

Díky protekci Josefa Škvoreckého se ubytovala na zámku Dobříš, který tehdy využívali českoslovenští spisovatelé. „Nikdy ne-
skrývala, že domů přijela umřít. I když se smrti bála, neopouštěl
ji šibeniční humor.“⁶¹ Adina Mandlová účtovala se svým životem.
Sepsala závěť, v níž vyjádřila přání, aby byl její popel rozptýlen.

Její přítel z mládí Raoul Schráníl si zapamatoval jejich posled-
ní setkání: „Hned na začátku jsem si uvědomil, že to už nebude
ten náš pověstný slovní ping-pong, kdy jsme se u vína vzájemně
špičkovali a kamarádsky ‚uráželi‘, dělali si jeden z druhého legraci
a při tom se báječně bavili. Teď jsem hovořil s nešťastnou ženou.
Něco ji tížilo. A když jsem připomněl právě ty naše slovní přestřel-
ky, jen se smutně usmála: ‚Víš, Raoule, ona to i tenkrát byla spíše
taková hra. Já vám tenkrát všem připadala ohromně veselá a vtip-
ná, ale uvnitř jsem taková nikdy nebyla...“⁶²

Schráníl (jako muž) nepostřehl to, co bylo pro ženy očividné.
Lída Baarová řekla: „Já moc dobře věděla, že ten smutek měla
v sobě i v době, kdy jí u nohou ležel kdejaký mužský.“⁶³

Když se Adina Mandlová dostala do nemocnice, byly s ní potí-
že, protože se nechtěla rozloučit s urnou, v níž byl manželův po-
pel. Zemřela v červnu, čtyři měsíce po Benovi. Prožili spolu třicet
sedm let.

V roce 2008 Česká televize uspořádala diváckou anketu Hvězda mého srdce. Adina Mandlová se ocitla na sedmém místě mezi nejoblíbenějšími herečkami, ačkoli od natočení jejího posledního českého filmu uplynulo víc než šedesát let. V těch nejpopulárnějších filmech hrála role veselých, dobrosrdečných a upřímných žen. A takovou si ji diváci zapamatovali.

Věra

Několik desítek metrů od Karlova mostu přetíná Vltavu jez. Řeka, která se líně plouží Prahou, tu na chvíli ukazuje svou sílu. Pění, jako by ji iritovalo, že jí lidé postavili do cesty překážku a naivně si myslí, že dokážou zastavit sílu jejího proudu. Voda se na tomto místě přelévá už po staletí. Proud zrychluje, ale po několika metrech znovu zpomalí a poklidně zamíří k obloukům slavného kamenného mostu.

Po mlýnech, které tu stovky let mlely mouku pro Pražany, už není ani stopy. Postupem času bylo toto místo přestavěno a stalo se další přeplněnou vyhlídkovou terasou pro turisty. V teplých dnech obklopují pomník Bedřicha Smetany restaurační stolky. Zamyšlený český skladatel sedí lhostejně obrácený zády jak k budově, v níž je jeho muzeum, tak ke Karlovu mostu, jako by slavný symbol Prahy, který vzbuzuje nadšení všech návštěvníků, ignoroval. Zrak upírá směrem k řece přitékající od jihu. Dávno, ve druhé polovině 19. století, napsal symfonickou báseň *Má vlast*, jejíž druhou část Vltavě věnoval: „Skladba líčí běh Vltavy, začínaje od

prvních obou praméneků, chladná a teplá Vltava, spojení obou potůčků do jednoho proudu, pak tok Vltavy v hájích a po lučinách, krajinami, kde zrovna se slaví veselé hody; při noční záři luny rej rusalek; na blízkých skalách vypínají se pyšné hrady, zámky a zříceniny; Vltava víří v proudech Svatojánských; teče v širokém tahu dále ku Praze. Vyšehrad se objeví, konečně mizí v dáli v majestátním toku svém v Labi.“ Těmito slovy skladatel popsal, co obsahuje partitura.⁶⁴ On sám orchestr potýkající se s jeho obtížnou hudbou nikdy neslyšel. Když psal *Mou vlast*, byl hluchý. *Vltava* se stala jednou z nejznámějších melodií světa. A pro Čechy je to téměř druhá národní hymna.

Pomník, který v Praze Smetanovi postavili sto let po jeho smrti, se nachází na úrovni jezu. Voda tu hučí bez ustání. Je to oblíbené místo Věry Čáslavské. Když se v roce 1942 narodila, jmenovalo se toto místo Vltavské nábřeží. O necelé dva měsíce později se už nazývalo Reinhard-Heydrich-Ufer, protože Němci okupující Česko se rozhodli uctít nacistického pohlavára zastřeleného v Praze československými výsadkáři. Po skončení války se vrátil název z meziválečného období – Masarykovo nábřeží. Ale připomínka prvního československého prezidenta dráždila komunisty. Po převzetí moci v roce 1948 se snažili popřít Masarykovy zásluhy. Počátkem padesátých let dostalo nábřeží Smetanovo jméno a tak to zůstalo dodnes.

Věra Čáslavská chodívala na břeh řeky roky, ještě než tu postavili skladatelův pomník. Chodívala sem přemýšlet, odpočívat, uklidnit se, být chvíli sama. S potěšením se dívala na jez a řeku, která ho překonává.

„Miluju vodu, ale nemám ráda stojatou. Ani rybníky, ani jezera,“ řekla.

Od někoho, kdo je od dětství obdařen nevyčerpatelným elánem (otec říkal Věře „lumpce“ a „darebáku“ a tvrdil, že vydá za deset

kluků⁶⁵), bychom sotva mohli očekávat, že bude obdivovat poklidnou krajinu.

Taxikář, muž něco přes padesát let, sice nebyl nadšený, přesto slíbil, že počká. Po pěti minutách se ale vynořil z auta a ostře se zeptal, jak dlouho ještě bude stát. Když uslyšel, že čekáme na paní Věru Čáslavskou, nevěřičně se na mě podíval.

„Na paní Čáslavskou? Tak to počkám,“ prohlásil blahosklonně a zmizel v autě. Po několika minutách opět vystoupil. „Ale opravdu paní Věra přijde?“ Jeho hlas se nápadně změnil. Bylo v něm slyšet starost. Déšť houstl. Muž si možná dělal starosti, že jeho slavná pasažérka zmokne, nebo třeba převažovala obava, že mu to setkání unikne.

Jízda taxíkem byla krátká. Řidič toho nestihl moc říct.

„Paní Věro, já si to přesně pamatuju! Díval jsem se na vás v televizi.“ Mluvil chaoticky. Očividně byl dojatý.

Přední sklo automobilu se zamlžovalo, déšť byl čím dál silnější. Ať chtěl nebo ne, nemohl si s ní uvolněně povídat, musel se dívat na cestu. Když jsme dorazili do cíle a došlo na placení, řekl: „Momentík,“ a spěšně vystoupil z auta. Otevřel pasažérce dveře. Chvilí s ní mluvil a tiskl jí ruku. Vrátil se a převzal peníze. Než odjel, vyklonil se z okna a popřál:

„Hodně štěstí, paní Věro! A zdraví!“

Třináctého března 1957 si patnáctiletá Věra Čáslavská zapsala do deníku: „Dnes jsem nejšťastnější stvoření pod sluncem, maminka mne zavedla k paní Bosákové do tělocvičny. Cvičila jsem i na bradlech a za čtrnáct dní mohu přijít znovu.“⁶⁶ Eva Bosáková byla tehdy nejlepší československou gymnastkou, získávala medaile na olympiádách a mistrovstvích světa. Věra Čáslavská, podobně jako její dvě starší sestry od malička projevovala pohybové nadání. Matka zapsala dcery na hodiny baletu, o něco později je vodila na tréninky krasobruslení. Věra milovala tanec, a tak se ocitla ve

škole vedené zkušeným tanečníkem a choreografem Borisem Milcem, který už měl za sebou pestrou kariéru. Vystupoval nejen na důstojných divadelních jevištích včetně scény Národního divadla, ale také v kabaretech. Kromě toho vynikal v lehké atletice, v meziválečném období byl dokonce členem československé reprezentace. Když vyjížděl do zahraničí na sportovní závody, po večerech navštěvoval různé lokály a sledoval výkony tanečníků. Novinky, které tam viděl, následně zapojoval do svého programu. Věnoval se klasickému tanci, stepoval, do svých vystoupení přidával i akrobatické prvky. A od něho se Věra učila. Na jaře 1957 dostal Milcův dětský soubor pozvání, aby vystoupil v televizi. Hlavní hvězdou onoho pořadu pro děti byla Eva Bosáková.

V pauze mezi vystoupeními přišla Věřina matka ke slavné gymnastce, nabídla jí domácí švestkový koláč a během rozhovoru se zmínila o své dceři. Bosáková navrhla, ať jí Věra ukáže, co umí.

„Paní Bosáková mne vyzkoušela nejdřív na zemi a potom i na kladině. Poprvé v životě jsem na ní cvičila; kdybych před chvílí neviděla sestavu Evy Bosákové, ani bych nevěděla, co se na ní cvičí. Zkoušela jsem tedy totéž a třepetala se jako osika. Ona se moc smála a povídá mamince: „Paní Čáslavská, ta vaše holka je strašný číslo! Přiveďte ji někdy za mnou do tělocvičny, mohlo by z ní něco bejt!“⁶⁷

O několik dní později přišla matka s dcerou na trénink. Evu Bosákovou ale nezastihly. Věry se proto ujala trenérka. Vyzvala ji, aby předvedla několik cviků. Po chvilce matce oznámila: „Je slabá, vemte si ji domů, z té nic nebude.“⁶⁸

Do tréninkové haly se vrátily, teprve když měly jistotu, že tam Eva Bosáková určitě bude. Stran Věřiných schopností měla jiný názor než trenérka.

Cvičení na začátku připomínalo spíš zábavu. Zanedlouho se ale pro dospívající dívku stalo opravdovou vášní. Eva Bosáková často jezdila mimo Prahu, a tehdy Věra cvičila sama. Prostná, skoky, kladina, bradla – zkušenosti z krasobruslení a tance jí

přišly vhod, stejně jako odvaha, bez níž není možné tuto sportovní disciplínu provozovat. Brzy už trénovala pravidelně. Každý den několik hodin.

Pokroky, které dělala, její učitelku udivovaly.

„To bude má nástupkyně, ta nás jednou všechny vysoce porazí,“⁶⁹ řekla Bosáková novinářům a ukazovala při tom na Věru. Jeden z reportérů uvedl příjmení mladé gymnastky ve svém článku. „Bylo to vůbec prvně, kdy se moje jméno v souvislosti s gymnastikou objevilo v novinách. Přinesla jsem tehdy noviny pyšně domů a očekávala tatínkovo nadšení. Tatínek konstatoval, že novináři zřejmě nemají o čem psát, a odložil noviny, jako že už ho nezajímají. Potom, když se domníval, že jej nepozorují, četl si článek ještě jednou. Ani nevěděl, že se mu usmívají oči.“⁷⁰

Věra Čáslavská začala brzy slavit úspěchy. Patřila mezi nejlepší československé závodnice a dostala se až do reprezentace.

Desetigrošové mince si všimla v solných dolech Vělička v blízkosti Krakova. Nějaký polský turista zatlačil minci do solné stěny. Věře se zalíbil orlík, který zdobil přední stranu mince, a tak ji vydloubla a odnesla si ji. Mistrovství Evropy 1959 se konalo v Krakově a polští organizátoři usoudili, že je třeba sportovcům ukázat solné doly.

„V Krakově jsem vybojovala zlatou a stříbrnou medaili. Od té doby jsem minci brávala s sebou jako talisman pro štěstí.“

Polská mince projezdila s Čáslavskou celý svět. Krásná blondátá sportovkyně s ní získala více než sto třicet různých medailí. Byla mistryní Československa, Evropy, světa, zlaté medaile měla i z olympijských her. Stala se sportovní hvězdou.

Po olympijských hrách v Tokiu v roce 1964, kde vybojovala tři zlaté medaile, přidělili Věře Čáslavské maličký byt v Praze. Tehdy jí bylo dvaadvacet a usoudila, že je načase odstěhovat se od rodičů a osamostatnit se. Zvláště proto, že jí do cesty vstoupil zajímavý muž. Poprvé ho potkala během olympiády v Japonsku. Jmenoval